

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ ΣΤΟΝ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, II.

Τὰ «Διορθωτικὰ στὸν Παπαδιαμάντη, Ι»¹ περιορίζονται μόνο σὲ τρία διηγήματα. ‘Η δεύτερη αὐτὴ σειρὰ καλύπτει ἔνα πολὺ μεγαλύτερο ἀριθμό. ‘Ηδη ὑπάρχει τὸ ὑλικὸ μιᾶς τρίτης.

Δὲν μοῦ ἦταν εὔκολο νὰ δῶ τὶς πρῶτες δημοσιεύσεις ὅλων τῶν διηγημάτων, στὰ ὅποια γίνονται οἱ διορθώσεις. Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν καθόλου νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ κάποιες ἀπὸ τὶς προτεινόμενες διορθώσεις, δεδομένου ὅτι οἱ πρῶτες δημοσιεύσεις, χωρὶς νὰ εἶναι ἀλάνθαστες, παρέχουν πιστότερο ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις κείμενο.

Παρὰ τὴν μακρόχρονη ἀναστροφή μου μὲ τὸν Παπαδιαμάντη, πολὺ λίγα πράγματα θὰ κατάφερνα στὴν προσπάθειά μου νὰ περιορίσω τὰ λάθη στὸ ἔργο του, ἀν δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀνεκτίμητος Σκιάθου λαϊκὸς πολιτισμὸς τοῦ ἀείμνηστου Γ. Ρήγα². Θὰ προσπαθήσω ἄλλοτε νὰ δείξω τὴν εἰδικὴ ἀξία ποὺ ἔχει γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Μωραϊτίδη. Πολύτιμη βοήθεια μοῦ προσφέρει συνεχῶς καὶ προθυμότατα ὁ Σκιαθίτης λόγιος κ. Ἰω. Ν. Φραγκούλας, Δρ. θ., καὶ τοῦ χρωστῶ εὐγνωμοσύνη. Διαφωτιστικὸς στάθηκε πολλὲς φορὲς καὶ ὁ Μωραϊτίδης. ‘Ωστόσο εἶναι ἀνηγκαῖα ἡ συμβολὴ καὶ ἄλλων μελετητῶν τοῦ Παπαδιαμάντη, κυρίως Σκιαθίτῶν, ἀν θέλουμε νὰ φθάσουμε σὲ ἴκανον ποιητικὸ βαθμὸ καθαρότητας τοῦ κειμένου: τὰ προβλήματα, ἰδιαίτερα ὅσα παρουσιάζουν τὰ ὄντοτα, τὰ τοπωνύμια, τὰ παρωνύμια, εἶναι πολλά.

Προσπάθησα ν' ἀποφύγω ὅσες παραπομπὲς ἦταν δυνατό, γι' αὐτὸ περιορίστηκα στὶς ἐκδόσεις Φέξη³, Merlier⁴, Καραβία⁵, Βαλέτα⁶, Σεφερ-

1. ‘Ελληνικὰ 28 (1975) 178-184 (συντομογραφία: Διορθωτικὰ I).

2. Γεωργίου Α. Ρήγα, Σκιάθου λαϊκὸς πολιτισμός, Παράτημα ‘Ελληνικῶν, τεύχη Α' - Δ', Θεσσαλονίκη 1958-1970 (συντομογραφία: Ρήγας).

3. Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, Α. Παπαδιαμάντη, ‘Η Φόνισσα, 1912 / ‘Ο πεντάρφανος, 1912 / Χριστογεννιάτικα διηγήματα, 1912 / Τὰ Χριστούγεννα τοῦ τεμπλή, 1912 / Τὰ γόδινα ἀκρογιάλια, 1913 / Τὰ μετά θάνατον - ‘Η χολεριασμένη, 1915 / ‘Αθῆνα, ἐκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Φέξη (συντομογραφία: Φέξης, μὲ τὸν τίτλο τοῦ τόμου).

4. Collection de l' Institut Néo-Hellénique de l' Université de Paris, *Sciatheos Ile Grecque*, Nouvelles par A. Papadiamandis, traduites du Grec et préfacées par Octave Merlier, Paris, Société d' édition «Les Belles - Lettres» 1934 (συντομογραφία: Merlier).

5. A. Παπαδιαμάντη, “Απαντα, Θαλασσινὰ εἰδύλλια 1887-1891, Ἐκδόσεις Καραβία, ’Αθῆνα 1945 (συντομογραφία: Καραβίας).

6. Τὰ “Απαντα Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα, ’Αθηναϊκαί ἐκδό-

λῆ¹, Φυτράκη² καὶ Μουλλᾶ³. Δὲν παραπέμπω στὶς ἐκδόσεις 'Ελευθερουδάκη⁴ καὶ Δικαίου⁵, ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν Φέξη, Μαρῆ⁶, 'Αποστολικῆς Διακονίας⁷ καὶ Παπαδημητρίου⁸, ποὺ παρέχουν τὸ κείμενο Βαλέτα, Περάνθη⁹ καὶ Κοκκίνη¹⁰ ποὺ ἐπαναλαμβάνουν τὸν Σεφερλή.

σεις 'Ηρακλῆς Γ. Συκκαλῆς (= Βίβλος, Δ. Δημητράκου 1954), τόμοι Α' - Σ' (συντομογραφία: Βαλέτας). Στὴ λεγόμενη «δεύτερη ἐκδοση» ἡ σειρὰ τῶν τόμων ἔχει ἀλλάξει. 'Η ἀντιστοιχία: Α' = Δ', Β' = Γ', Γ' = Β', Δ' = Α', Ε' = Ε'. 'Ο Σ' δὲν περιέχει κείμενα τοῦ Παπαδιαμάντη. Οἱ παραπομπὲς γίνονται στὴν πρώτη ἐκδοση.

1. 'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, ("Απαντα) Τὰ μέχρι τοῦ θανάτου τον δημοσιευθέντα, πρόλογος Στράτη Μυριβήλη, ἐπιμέλεια "Ενης-Βέη Σεφερλῆ (εἰσαγωγὴ τῆς ἰδιαῖς), εἰκονογράφηση Γιάνη (sic) Βαλαβανίδη, ἐκδοτικὸς οἰκος «Σεφερλῆς» (χ.χ.) (συντομογραφία: Σεφερλῆς). Στὰ ἔξωφυλλα τῆς φωτοτυπημένης ἐκδοσης ποὺ χρησιμοποιήσα ἡ ἀριθμηση τῶν τόμων είναι Α' - Δ'. 'ΙΙ ἐσωτερικὴ Α' - Γ'. Οἱ παραπομπὲς σύμφωνα μὲ τὴν ἐσωτερική.

2. A. Παπαδιαμάντη, "Απαντα, μὲ εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια, εἰκονογράφηση ΙΙ. Βαλασάκη, «Ιδανικὴ βιβλιοθήκη», ἐκδόσεις Φυτράκη - Κουτσουμποῦ, τόμοι Α' - Δ', 'Αθῆνα 1965 - 1966 (συντομογραφία: Φυτράκης).

3. A. Παπαδιαμάντης, Αντοβιογραφούμενος, ἐπιμέλεια Παν. Μουλλᾶς, 'Αθῆνα 1974, «Ἐρμῆς».

4. A. Παπαδιαμάντη. 'Η χολεριασμένη καὶ ἄλλα διηγήματα (χ.χ., κατὰ Σεφερλῆ, Γ' 562, 1924) / 'Ο πεντάρρεφτος καὶ ἄλλα διηγήματα, 1925 / Νεκρὸς ταξιδιώτης καὶ ἄλλα διηγήματα, 1925 / 'Η Φόρισσα καὶ ἄλλα διηγήματα, 1930 / Χρῆστος Μηλιώνης, 1930 / ἐκδοτικὸς οἰκος «Ελευθερουδάκης», 'Αθῆνα.

5. 'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, Πασχαλινὰ διηγήματα, μετ' εἰκονογραφιῶν ὑπὸ Φρίξου 'Αριστέως, 1912 / Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα μετ' εἰκονογραφιῶν ὑπὸ Φρίξου 'Αριστέως, 1914 / Χριστουγεννιάτικα διηγήματα (εἰκόνες Φρίξου 'Αριστέως), 1918 / ἐκδίτης 'Ηλίας Ν. Δικιοῦ, ἐν 'Αθήναις.

6. 'Αλεξ. Παπαδιαμάντη, 'Η Φόρισσα καὶ ἄλλα διηγήματα, ἐπιμέλεια καὶ εἰσαγωγικὸς σημείωμα Ξεν. I. Καρακάλου, 1961 / Θαλασσινὰ εἰδίλλια, 1961 / Τὰ ρόδινα ἀκρογύαλια καὶ ἄλλα διηγήματα, 1961 / 'Η Νοσταλγίδας καὶ ἄλλα διηγήματα, 1962 / ἐκδόσεις Μαρῆ, 'Αθῆνα.

7. 'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, Τραγούδια τοῦ Θεοῦ, συλλογὴ διηγημάτων [προλεγόμενα 'Ανδρέα Φυτράκη], ἐκδοσις τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, 'Αθῆνα 1962.

8. Παπαδιαμάντη, "Απαντα τὰ παιδικά, εἰκονογράφηση: Ντ. 'Αναστασόπουλος [ός εἰσαγωγή]: I. M. Παναγιωτόπουλον, 'Η παιδικὴ ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη], ἐκδοτικὸς οἰκος «Αστήρ» 'Αλ. καὶ E. Παπαδημητρίου, 'Αθῆνα [1973] (συντομογραφία: Παπαδημητρίου).

9. 'Επταρές 'Ελληνικῶν 'Εκδόσεων, "Απαντα Παπαδιαμάντη, ἐπιμέλεια Μιχ. Περάνθη (εἰσαγωγὴς τοῦ ἴδιου: Α' 'Ο ἐσωτερικὸς κύριος του, Β' 'Απόψεις τῆς πεζογραφίας του), τόμοι: Α' - Γ' (χ.χ.) (συντομογραφία: Περάνθης).

10. A. Παπαδιαμάντη, Πασχαλινὰ διηγήματα, 1975 / "Ονειρο στὸ κῆρα, 1975 / Τὰ ρόδινα ἀκρογύαλια, 1976 / ἐπιμέλεια Σπύρου Κοκκίνη, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας» I. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α.Ε,

A'. Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια

Πρώτη δημοσίευση: περιοδικό *Nέα Ζωή*, 'Αλεξάνδρεια, Νοέμβριος 1907 - 'Ιούνιος 1908. 'Εκδόσεις: Φέξη («Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια»), Βαλέτα (Γ'), Σεφερλῆ (Γ'), Φυτράκη (Β').

1. α' δημ. 667, στήλη α': *Καὶ τώρα τὴν ἔβλεπα ἐπὶ πολλὰ λεπτά, τὰ ὄποια ἐφαίνοντο νὰ ἡσαν σταγόνες πεσοῦσαι ἀπὸ τὸ κέρασμα τῆς θείας ἀμβροσίας εἰς τὴν τροφὴν τοῦ παραδείσου.*

'Ετσι, τροφήν, καὶ οἱ ἐκδόσεις. Τὸ σωστὸ εἶναι τὸ *Υφῆν* τοῦ παραδείσου. 'Ο Παπαδιαμάντης τὴν ἀντλησε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ὑμνογραφία. Πρβ. 'Αδάμ ἐξωστράκισται παρακοῇ Παραδείσου καὶ τρυφῆς ἐκβέβληται — 'Αλλ' ὁ Παραδείσε, οὐκέτι σον τῆς τρυφῆς ἀπολαύσω — καὶ τῆς τρυφῆς ἐκβέβλημαι τοῦ Παραδείσου — καὶ Παραδείσου τῆς τρυφῆς ἔνδον βρῶσις ἥλλοτρίωσεν ('Απὸ τὸν 'Εσπερινὸ καὶ τὸν "Ορθρὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου"). Γιὰ τὴ σύζευξη προχριστιανικοῦ (ἀμβροσία) καὶ γριστιανικοῦ παραδείσου ἀλλοῦ.

2. α' δημ. 780, α': δὲ σφάζετε κανένα βιτσόλι; Καὶ οἱ ἐκδόσεις ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἀθησαύριστη λέξη βιτσόλι. 'Ο κ. Ιω. Ν. Φραγκούλας μοῦ γράψει πῶς τὸ σωστὸ εἶναι βιτούλι, ἵτοι μικρὸ κατσίκι.

3. α' δημ. 780, β': πανδρεύω σήμερον τὴν θυχατέρα μον κτλ. 'Ο Φέξης 47 καὶ δὲ Βαλέτας 544: θυγατέρα. 'Ο Σεφερλῆς 193 καὶ δὲ Φυτράκης 182: θυχατέρα, ὅπως ἡ α' δημοσίευση. 'Η φράση ἀνήκει σὲ γαμήλιο συμβόλαιο, ὅπου, ὡς γνωστό, οἱ καθαρεύοντες τύποι συμφύρονται μὲ ἀρθοναὶ ἰδιωματικὰ στοιχεῖα. Τὸ δρῦθ δεῖναι δυχατέρα, συχνότατο στὸν Παπαδιαμάντη καὶ στὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποὺ ἔχει ἀποθησαρίσει δὲ Ρήγας.

4. α' δημ. 672 α', 672 β' (bis), 673 α': τὸν κάβον τῆς Μπούτας — ὅπισθεν τῆς Μπούτας — τῆς ἀνατολικῆς Μπούτας — ἀμπέλια τῆς Μπούτας. Βλ. Σ' («Δημαρχίνα νύφη»), 2.

5. α' δημ. 839, α': — *Mὲ τὰ μάγια ξέρ, ἀπίγνησεν δὲ Στάθης.*

Στὶς ἐκδόσεις τὸ ἀδιανόητο ξέρ δυνοδεύεται ἀπὸ ἀποσιωπητικὰ (ξέρ...), γιατὶ θεωρήθηκε προφανῶς συγκοπὴ τοῦ «ξέρεις» ἢ «ξέρω», δρειλόμενη σὲ ἀμηχανία ἢ ἀμφιβολία τοῦ διμιλητῆ. 'Ο Στάθης ἢ Πατσοστάθης δὲν ἀμφιβάλλει καθόλου γιὰ τὰ μάγια ποὺ τοῦ ἔχουν κάνει. Τὸ ξέρ τῆς α' δημ. εἶναι τυπογραφικὸ λάθος ἀντὶ ζέρ, ποὺ εἶναι τουρκικὸ βεβαιωτικὸ μόριο (=ναὶ γιά, βέβαια), ὅπως μὲ πληροφορεῖ τὸ 'Ιστορικὸ Λεξικό. Πρβ. — *Tὰ ἵσα, ζέρ καὶ — Δὲ-πᾶμι, ζέρ!* («Στὴν 'Αγι' 'Αναστασά», Σεφ. Β' 149). Καὶ στὸν Μωραΐτιδη¹ (Διηγ. Β' 60): — *"Έχουν ζέρ!"*

1. 'Αλεξάνδρου Μωραΐτιδου, *Διηγήματα*, ἔκδοσις τιμητικὴ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ συγγραφέως, 'Αθήνα, ἐκδότης Ιωάννης Ν. Σιδέρης 1926-1928, τόμοι Α' - Σ' (συντομογραφία: Μωραΐτιδ. Διηγ., μὲ τὸν ἀριθμὸ τοῦ τόμου).

6. α' δημ. 861, β': 'Ο καπετὰν Γιάννης, πρωτοπαλλίκαρον τοῦ Τσώμη Καρατάσου κτλ. "Ολες οἱ ἐκδόσεις ἀντιγράφουν τὸ Τσώμη τῆς α' δημοσίευσης. 'Ο Βαλέτας στὸ γλωσσάρι τοῦ Γ' τόμου γράφει Τσούμης. Τὸ σωστὸ εἶναι βέβαια ΤσΑμη. Πρόκειται γιὰ τὸν Δημήτριο Καρατάσο, «ὅστις διὰ τὸ παράστημα ἀπεκλήθη Τσάμη η ζ., γνωστότερος καταστὰς ὑπὸ τὸ δνομα τοῦτο» (Μ.Ε.Ε.). Οἱ ἀγῶνες του στὴν Ἐπανάσταση συνδέονται ἀμεσα καὶ μὲ τὴ Σκιάθο.

B'. 'Η Ντελησυφέρω

Πρώτη δημοσίευση: 'Εφημ. Μεταρρύθμισις, 25 Δεκ. 1904. 'Εκδόσεις: Βαλέτα (Α'), Σεφερλῆ (Γ'), Φυτράκη (Β').

1. α' δημ.: Καὶ ὁ προεστὼς τοῦ χοροῦ, εἰς τὸ γιουνδέκι ἄνωθεν τοῦ δεσποτικοῦ, ἐπανελάμβανε. Κατὰ περιέργο τρόπο οἱ ἐκδόσεις μετατυπώνουν τὸ γιουνδέκι σὲ γιουνδέα. 'Ανεξήγητη ἡ ἀντικατάσταση, ἀνεξήγητη καὶ ἡ λέξη γιουνδέα στὰ γλωσσάρια Βαλέτα καὶ Περάνθη. 'Ο κ. Ιω. Ν. Φραγκούλας μὲ πληροφορεῖ πῶς γιουνδέκι σημαίνει «στασίδι ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὸ δεσποτικὸ θρόνο καὶ στὸ χορὸ τῶν ψαλτῶν, ποὺ λέγεται καὶ παραθρόνιον». Εἶναι φανερὸ πῶς ἡ α' δημ. ἔχει τὸ σωστὸ τύπο.

2. α' δημ.: διότι οἱ περισσότερες οἱ τωρινές εἶναι βιλάνες, ξοῦρες - μαροῦσες, ἀναφάνταλες, ἀστάνευτες. Καὶ οἱ ἐκδόσεις ἔτσι, ξοῦρες - μαροῦσες. 'Ωστόσο στὸ διήγημα «Τὸ πνίξιμο τοῦ παιδιοῦ» ὑπάρχει, μέσα σὲ εἰσαγωγικὰ ποὺ δηλώνουν τὸν παροιμιακὸ τῆς χαρακτήρα, ἡ φράση: «Σφοῦσες, Μαροῦσες, οὖλες κοκκινοφουστανοῦσες» (Βαλ. Β' 428). Σημειώνω πῶς στὸν Φέζη («Τὰ Χριστούγεννα τοῦ τεμπέλη», 40) τὸ κόμμα, σωστά, δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ Σφοῦσες Μαροῦσες. Καὶ οἱ δύο φράσεις (ξοῦρες - μαροῦσες / Σφοῦσες, Μαροῦσες) εἶναι λαθεμένες. Τὸ σωστὸ ὑπάρχει στὸν Ρήγα, Γ' 140, λ. οὐλος:

Οὔλις οἱ σοῦσις μαροῦσις
οὔλις κουκᾶνονμανῆκοῦσις (ἢ κουκᾶνονφουστανοῦσις).

Προτοῦ τὸ ἐντοπίσω στὸν Ρήγα, εἶχα ζητήσει τὴν βοήθεια τοῦ κ. Φραγκούλα, ποὺ γράφοντάς μου τί σημαίνει τὸ ξοῦρες - μαροῦσες («γυναικες κατώτερης κοινωνικῆς στάθμης») μὲ πληροφοροῦσε σύγχρονα πῶς στὴ Σκιάθο λένε σοῦσες μαροῦσες.

3. α' δημ.: — «Ο θεός, ὁ θεός μου, πρὸς σὲ ὅρθρίζω ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου». Καὶ λίγο πιὸ κάτω: «Ο θεός, ὁ θεός μου, πρὸς σὲ ὅρθρίζω». 'Ο Βαλέτας μεταγράφει καὶ τις δυὸ φορές: πρό σε ὅρθρίζω καὶ, ἐπιπλέον, ἐδίψησέ με ἡ ψυχή μου. Τὸ περιέργο εἶναι ὅτι οἱ ἄλλες ἐκδόσεις, ἐνῶ δὲν ἐπαναλαμβάνουν τὸ λαθεμένο πρό σε, ἀφήνουν ἀθικτὸ τὸ ἀνελλήνιστο ἐδίψησέ με, κάνοντας ἔτσι ἀγνώριστο τὸν πασίγνωστο ξβ' Ψαλμό.

Ακόμα πιὸ περίεργο δῆμος εἶναι τὸ δὲ ὁ Βαλέτας, ποὺ μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Χρ. Θέμελη διορθώνει στὰ παροράματα τοῦ Σ' τόμου τὸ ἐδίψησέ με, ἔφτὰ χρόνια ἀργότερα, στὸ «Συμπλήρωμα τῶν Ἀπάντων Παπαδιαμάντη πρώτης καὶ δεύτερης ἔκδοσης»¹ γράφει: «231-5, 6, 16 κλπ. λάθη τοῦ ἡμιμαθοῦντος στὰ τροπάρια ἥρωος» (σ. 435). «Οπως δῆμος δείχνει ἀδιάφευστα ἡ σωστὴ γραφὴ τῆς α' δημοσίευσης, τὰ λάθη τῶν στίχων 5 καὶ 6 στὴ σελίδα 231 τῆς ἔκδοσης Βαλέτα δὲν εἶναι τοῦ Νταραδήμου ἀλλὰ τοῦ ἐκδότη. Γιὰ τὸ στίχο 16 («Λεπτε ἴδωμεν, πιστοί, ποῦ ἐγεννήθη ὁ ἔχθρος....») βλέπε Διορθωτικὰ I, Β' 2. 'Ο Παπαδιαμάντης κάθε ἄλλο παρὰ «ἡμιμαθῆ στὰ τροπάρια» παριστάνει τὸν Νταραδῆμο.

4. α' δῆμ.: ὁ μπαρμπ' Ἀραγγώστης δ Παρθένιος. Οἱ ἐκδόσεις ἀκολουθοῦν τὴ γραφὴ Παρθένιος. Διορθώνω χωρὶς δισταχμό: ὁ μπαρμπ' Ἀραγγώστης δ Παρθένης. Παρόμοιο λάθος καὶ στὴν α' δῆμ. (σ. 37) τοῦ διηγήματος «Ναυαγίων ναυάγια»: ὁ Λημήτριος δ Φτελιός, ἐνῶ στὴν ἵδια σελίδα ὑπάρχει τὸ σωστὸ δ Λημήτος δ Φτελιός. 'Ο Παπαδιαμάντης δὲν ἀκολουθεῖ σὲ τέτοιες περιπτώσεις παρὰ μόνο τὸν λαϊκὸ τύπο. Γιὰ τὸ Παρθένης πρβ.: φαλλόμενα ἀπὸ τὸν μπαρμπ' Ἀραγγώστην τὸν Παρθένην («Η Γλυκοφιλοῦσα», Βαλ. Β' 26, δὲς καὶ 266 bis, 268, 271) — ὁ γέρο-Παρθένης («Οἱ μάγισσες», Βαλ. Β' 398, 399, 400) καὶ χαρακτηριστικότερα στὴ σ. 401, στ. 9 - 10: ὁ γέρο-Παρθένης, φιλόθηρος ἀνθρωπος, δύστις ἀνεγίνωσκε καὶ ἔψαλλε ἐπ' ἐκκλησίαις (sic: νὰ διορθωθῇ: ἐπ' ἐκκλησίᾳ). 'Επίσης: Κι ἐπερομέρετο ὁ παπᾶ-Διανέλλος νὰ ἔλθῃ ὀσονούπω, ἔχων καὶ τὸν μπαρμπ' Ἀραγγώστην τὸν Παρθένην βοηθὸν («Τὸ Χατζόπουλο», Βαλ. Ε' 44). Καὶ στὸν Μωραΐτιδη² (Μὲ τοῦ βορηᾶ, Δ' 113): βανκαλιζόμενος ἀπὸ τὸ φάλσιμον τοῦ γέρο-Παρθένη. 'Ο Ρήγας Γ' 237: Παρθένης.

5. α' δῆμ.: Τὰ φουσκάκια (ἢ τοὺς λοκμάδες) τὰ εἰχεν ἔτοιμα ἡ γερόντισσα. Οἱ ἐκδόσεις: λουκουμάδες. Τὸ σωστὸ εἶναι λοκμάδες. Πρβ. Λοκμάδες ἡ πρώτη, τηγανίτες ἡ δεύτερη («Οἱ ἐλαφροῖςκιωτοι», α' δῆμ. καὶ ἐκδόσεις) — 'Η Μυρσούδα δὲν ἐπρόθιανε νὰ φτιάγῃ φουσκάκια (ἢ λοκμάδες) ἀπὸ ποωίας μέχρι μεσημβρίας («Τὰ συγχαρίκια», δλες οἱ ἐκδόσεις).

1. Γ. Βαλέτα, Συμπλήρωμα τῶν Ἀπάντων Παπαδιαμάντη πρώτης καὶ δεύτερης ἔκδοσης, «Ἐνα ἀκαταχώρητο (sic) διήγημα — Κριτικὰ καὶ διορθωτικὰ ὑπομνήματα σ' ὅλους τοὺς τόμους τῶν Ἀπάντων. Οἱ ἐκδόσεις τοῦ «Ἀλιβάνιστου», ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Ε' τόμο τῶν Ἀπάντων, Ἀθήνα - Ιούνιος 1962 (συντομογραφία: Συμπλήρωμα).

2. 'Αλεξάνδρου Μωραΐτιδου, Μὲ τοῦ βορηᾶ τὰ κίματα, ταξίδια - περιγραφαὶ - ἐντυπώσεις, ἔκδοσις τιμητικὴ ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τοῦ συγγραφέως, 'Αθήνα, ἐκδότης 'Ιωάννης Ν. Σιδέρης, 1924 - 1927 (συντομογραφία: Μωραΐτιδ. Μὲ τοῦ βορηᾶ, μὲ τὸν ἀριθμὸ τοῦ τόμου).

Γ'. Γυνὴ πλέονσα

Πρώτη δημοσίευση: ἐφημ. *Μεταρρύθμισις*, 15-22 Φεβρ. 1905. Ἐκδόσεις: Βαλέτα (Α'), Σεφερλῆ (Γ'), Φυτράκη (Δ').

1. α' δημ., γ' συνέχεια: *Κατερχόμενος ὁ καραβοκόνωρς [...] ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Ζαγοριανοῦ, μετέβη εἰς τοῦ [...], κατόπιν εἰς τοῦ Γατζάνου.* Καὶ οἱ ἐκδόσεις *Γατζάνου*. Τὸ δρόθο: *Γατζίου*. Πρβ. Ὁ γέρο-Γατζῖνος ἐσηκώθη — ὁ γέρο-Γατζῖνος μοῦ ἔκαμε καφὲν — ὁ μπάρμπα-Λημίτρης ὁ Γατζῖνος (*«Τὰ ρόδιν' ἀκρογιάλια»* Βαλ. Γ' 503, 504) — κι ἐπαρηγόρει τὸν γέρο-Γατζῖνον (*«Τὸ ἐνιαύσιον θῦμα»*, Βαλ. Β' 378). Καὶ ὁ Ρήγας: οὐδ *Γατζῖνος* (Γ' 239). Τὴν ταύτιση *Γατζάνου* — *Γατζίνου* εἶχε κάνει ἥδη πιθανολογώντας ὁ Λ. Κατσουρός¹, καὶ μοῦ τὴν ἐπιβεβαιώνει μὲν γράμμα του ὁ κ. Φραγκούλας. *Γατζάνος* δὲν ὑπῆρξε στὴ Σκιάθο.

2. α' δημ., γ' συν.: εἰχεν ἀφήσει ἀροικτὴν τὴν κανέλλαν, ἵτοι τὸν πύρον τοῦ βαρελίου. "Ολοι οἱ ἐκδότες ἔγραψαν κάνουλαν, ποὺ φαίνεται καλὴ διόρθωση. Τὴν ἀποδέχηται ἀρχικὰ κι ἐγώ, διότου ὁ Ρήγας (Δ' 24, Σκεύη ἀποθήκης, α. Τὰ βαρέλια) μὲ βεβαίωσε πῶς γιὰ μιὰν ἀκόμα φυρὰ ἡ α' δημ. δικάζει τὸ χέρι τοῦ Παπαδιαμάντη. Κατὰ τὸν Ρήγα κανέλλα λένε στὴ Σκιάθο τὴ στρόφιγγα. Φράση: *'Αροίξαντι τοὺς κρασὶ ἡ βάνανι κανέλλα.*

Δ'. Ἡ καλλικατζούρα

Πρώτη δημοσίευση: Α. Παπαδιαμάντη, *Νεκρὸς ταξιδιώτης κι' ἄλλα διηγήματα*, Ἐκδοτικὸς οἰκος «Ἐλευθερουδάκης», ἐν Αθήναις, 1925. Ἐκδόσεις: Βαλέτα (Ε'), Φυτράκη (Δ').

1. α' δημ. (= «Ἐλευθερουδάκης») 20: Ὁ γέρο-Ἀραγγώστης ὁ Τζαντάκος, παλαιὸν λείφαντον τῶν πάλαι καφετζίδων κτλ. Καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις *Τζαντάκος*, ποὺ ὁ Κατσουρός 64 τὸ θεωρεῖ συγκεκομμένο τύπο τοῦ *Τζαντάκος*, ὑποκοριστικοῦ τοῦ *Τζαντῆς*. Στὸν Ρήγα τὸ *Τζαντάκος* δὲν ὑπάρχει, βρίσκουμε ὅμως τὸ *Τζανάκος*, ποὺ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη: *'Απὸ τοῦ Καραθάρον εἰς τοῦ γέρο-Τζανάκον, ἀπὸ τοῦ γέρο-Τζανάκον εἰς κτλ.* (*«Γυνὴ πλέονσα*, Βαλ. Α' 269) — εἴτα εἰς τοῦ *Τζανάκον* (*«Γιὰ τὴν περηφράνεια*, Βαλ. Β' 369). Σημειώνω πῶς *Τζανάκον* παρέχουν καὶ οἱ πρῶτες δημοσιεύσεις τῶν δυὸς αὐτῶν διηγημάτων. Ἀκόμα, ὅτι καὶ στὶς δυὸς περιπτώσεις ὁ λόγος εἶναι γιὰ καφενεῖα ἡ καπηλεῖα. Εἶναι φανερὸ πῶς τὸ *Τζαντάκος* εἶναι τυπογραφικὸ λάθος. Τὴν ταύτιση *Τζαντάκον* — *Τζανάκον* ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ κ. Φραγκούλας.

1. Α. Φλ. Κατσουρός, *Σκιαθιτῶν παρεγκάμια στὰ διηγήματα τοῦ Αλ. Παπαδιαμάντη, Λαογραφία* 29 (1974) 19-70 (συντομογραφία: Κατσουρός).

2. α' δημ. 22: "Ηγουν τὸ λοιπόν, παιδί μου, ἀργυρέ μου, τὸν οὐρανὸν νὰ φτάσης θές; Καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις ἀργυρέ μου, ποὺ ὅμως δὲν εἶναι θωπεία ἀλλὰ βαπτιστικό, παράλληλος τύπος τοῦ Ἀργύριος (Ρήγας Γ' 224). Συνεπῶς: 'Αργυρέ μου.

3. α' δημ. 23: "Οθεν παρεκάλεσε τὸν καπετάν Κόλιαν νὰ τοῦ τὸ «ξαναγλύση». Τὴ γραφὴ «ξαναγλύση» ἐπαναλαμβάνουν καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις. "Ετσι καὶ στὸ Γλωσσάρι ὁ Βαλέτας (Ε' τόμ.), ποὺ ἔρμηνεύει: «νὰ τοῦ τὸ ξαναδιαβάσῃ». Τὸ «ξανὰ» περιττό, δύπος φαίνεται καθαρότατα ἀπὸ δσα γράφει παρακάτω ὁ Παπαδιαμάντης. 'Αντὶ «ξαναγλύση» πρέπει νὰ γράψουμε «ξαναγλΩσση». Πρβ. — "Ελα νὰ μᾶς ξαναγλώσσης τὸ γράμμα, παπᾶ! («Η τύχη ἀπ' τὴν Ἀμέρικα», ἔτσι καὶ ἡ α' δημ.) — 'Ο παπᾶς, ὁ γείτων, ἀνέβη εἰς τὸ σπίτι τοῦ μάστρο-Στεφανῆ καὶ «ξανάγλωσσε» τὸ γράμμα (αὐτ.). Εἰκάζω πῶς πρόκειται γιὰ τὸ ρῆμα «ἀνάγνωσσα» μὲ παρετυμολογικὸ συσχετισμὸ πρὸς τὸ γλώσσα καὶ ξανά, δηλ. ἀνάγνωσσα) ἀνάγλωσσα. 'Ωστόσο βρίσκω στὸ Ρήγα:

Γράφω γράμμα νὰ σοῦ στείλω, σιφογλάρη τσελεπῆ
νάντη τὸ αἷμα μου μελάνη καὶ τ' ἀστῆθος μου χαρτί.

Κι ἀν δὸ ξαναγνώσσης, φῶς μου, μένα νὰ μὲ θυμηθῆς...

καὶ

γράφει καὶ ξαναγνώνει μεσ' σὲ χρυσὸ χαρτί.

(Α' 202 καὶ 197). 'Ο κ. Φραγκούλας πάντως δὲν μοῦ ὑπόδειξε διόρθωση τοῦ ξαναγλώσσης - ξανάγλωσσε.

4. α' δημ. 23: — «Προσέτι μίαν ἥμέραν ἐπῆρε φωτιὰν ὁ καπνοδόχος τοῦ σπιτιοῦ μας, καὶ ἐκόλλησε τὸ φαγοπόρον ὡραῖο για φωτιά, καὶ ἐκάηκε τὸ ταβάνι» κτλ. 'Ο Βαλέτας, ποὺ δὲν ἀραιογραφεῖ τὴν ἴδιωματικὴ λέξη φαγοπόρη, ἀντίθετα πρὸς τὸν Φυτράκη, στὰ παροράματα τοῦ Ε' τόμου τὴ διορθώνει σὲ φαγοπόρη. Λύτο θὰ ἐσήμαινε «πύργος τοῦ φανοῦ» ἢ, ἔστω, «φανός τοῦ πύργου», δυσκολεύομαι δύμως νὰ καταλάβω τί εἴδους πύργοις καὶ φανοὶ εἶναι αὐτοὶ στὴ Σκιάθο, τέλη τοῦ 19ου αἰώνα. 'Ο τύπος φαγοπόρης ὁ δῆγει κατευθείαν στὸν παράλληλο φαγοπόραρο («Τὰ ρόδιν' ἀκρογιάλια»), ποὺ εἶναι μὲ πλάγια στοιχεῖα γραμμένος στὴν α' δημοσίευση, δχι ὅμως καὶ στὸν Βαλέτα (Γ' 517). 'Αποδείχτηκε ἥδη¹ πῶς ἐκεῖ ἡ σωστὴ γραφὴ εἶναι φουγοπόραρο. 'Η δμοιότητα τοῦ τυπογραφικοῦ λάθους (φαγο-), ἡ σύνθεση τῆς λέξης καὶ τὰ συμφράζόμενα ἀπαιτοῦν κι ἐδῶ φουγοπόρη. Δὲν βρίσκω τὴ λέξη στὸ Ρήγα, ἡ περιγραφὴ ὅμως τῆς παραστικῆς ἀπὸ τὸν ἵδιο, δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία: «Η παραστικὴ (τὸ τζάκι, δύπος λέγεται ἀλλοῦ ἡ ἐστία) στὰ παλαιότερα χρόνια εἶχε σχῆμα μισοῦ κυλίνδρου, ποὺ ἔφθανε σχεδόν ἔως τὴν ὁροφὴ» (Δ' 7, βλ. καὶ εἰκ.

1. Διορθωτικὰ I, 181.

5). Αὐτὸ τὸ ἄνω μέρος τῆς παραστιᾶς εἶναι, πιστεύω, τὸ φουγοπύργι, ἡτοι ὁ πύργος τῆς φουγοῦς.

E'. "Ερως - "Ηρως

Δὲν εἶδα τὴν πρώτη δημοσίευση¹. Ἐκδόσεις: Φέξη («Πασχαλινὰ διηγήματα»), Βαλέτα (Β'), Σεφερλῆ (Α'), Φυτράκη (Α') Μουλλᾶ.

1. Βαλ. 337: «Ἄδο μ' φωτίτσα — ἔλα παραπονίτσα». Ἐπειδὴ ὁ Μουλλᾶς, ποὺ ἀκολούθει πιστὰ τὶς πρῶτες δημοσιεύσεις, παρέχει ἐπίσης παραπονίτσα, εἰκάζω πῶς καὶ ἡ α' δῆμ. δὲν δίνει διαφορετικὰ τὴ λέξη. Τὸ παιγνίδι ποὺ συνοδεύανε οἱ φράσεις αὐτὲς ἥταν πανελλήνιο. Ἡ μητέρα μου, ἀπὸ τὴ Λίμνη τῆς Εύβοιάς, ποὺ εἶχε πολὺ στενὲς σχέσεις μὲ τὴ Σκιάθο, ἔλεγε τὴ στιγομυθία ως ἔξης: —Δό μ' φωτιά. —Στὴν παραπΑρο γειτονιά. Ηρέπει λοιπὸν νὰ γράψουμε παραπΑρίτσα. Καμιὰ σχέση μὲ τὸ «παράπονο». Ο Ρήγας Δ' 826 ἀποκλείει κάθε ἀντίφρηση:

—Δό μ' φωτίτσα
—Ἀρέβα παραπανίτσα.

Γιὰ τὸν ὑποκορισμὸ τοῦ ἐπιρρήματος πρβ. τὸ τάπουτονορίτσα ἀπὸ τὸ τάποντώρα².

2. Βαλ. 344: Τὸ οὐράνιον δρέπανον, λευκόν, ἐστιλπωμένον, εἶχεν ἀρτίλει. Καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις ἐστιλπωμένον. Ο τύπος ἔξαιρετικὰ ὑποπτος. Προϋποθέτει ἔνα ἐνεστώτα *στιλπόν, ἀθησαύριστον στὰ λεξιά. Πιστεύω πῶς ὁ Παπαδιαμάντης ἔγραψε τὸ κοινὸ «ἐστιλβωμένον». Πρβ. Τὸ φεγγάρι, δρεπανειδές, στίλβον, κτλ. («Γιὰ τὴν περηφάνεια» Βαλ. Β' 371).

S'. Δημαρχία νύφη

Δὲν εἶδα τὴν πρώτη δημοσίευση³. Ἐκδόσεις: Φέξη («Η χολερικασμένη») Βαλέτα (Α'), Φυτράκη (Δ').

1. Φέξης 34: Μπονλαμπεραῖοι, Ἀστροφταῖοι, Μπονμουνταῖοι, Κουρουταῖοι, Σταχταῖοι, Στονοραῖοι, Κασταῖοι καὶ λοιποί. Ο Βαλέτας 234: Μπονλαμπεραῖοι, Ἀστροφταῖοι, Μπονμουνταῖοι, Νεορονταῖοι, Σταχταῖοι, ΣΗονραῖοι, ΚαΠηναῖοι καὶ λοιποί. Ο Φυτράκης 214 ἀκολουθεῖ τὸν Φέξη. Δὲν ξέρω ἂν οἱ διορθώσεις τοῦ Βαλέτα εἶναι δικές του ἢ διείλονται σὲ προσεκτικότερη

1. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 1 Ἰαν. 1897.

2. Καὶ τὰ δυὸ στὴ «Νοσταλγό», Βαλ. Γ' 210.

3. Περ. Ο Καλλιτέχνης, τόμ. Β', Μάρτ. 1912,

ἀνάγνωση τῆς α' δημ., ἡ βελτίωση πάντως εἶναι δλοφάνερη. "Ολα αὐτὰ τὰ ἐπώνυμα εἶναι πλαστὰ καὶ δι Παπαδιαμάντης τὰ σχημάτισε παίζοντας. "Ετοι τὸ Ἀστραφταῖοι βγαίνει ἀπὸ τὸ «ἀστράφτει», τὸ Μπούμπουναῖοι ἀπὸ τὸ «μπουμπουνητὸ - μπουμπουνίζει»¹, τὸ Σπουργαῖοι ἀπὸ τὸ σπουργη (= στάχτη ποὺ καίει ἀκόμα, Ρήγας Δ' 34), Σταχταῖοι ἀπὸ τὸ «στάχτη». Συνεπῶς καὶ τὸ Μπουλαμπεραῖοι εἶναι Μπουλαμπεραῖοι ἀπὸ τὸ μπούλμπερη, κατὰ τὴν παροιμιακὴ φράση «στάχτη καὶ μπούλμπερη», ποὺ τὴ βρίσκουμε, κάπως παραλλαγμένη, στὸ διήγημα «Κοκκώνα Θάλασσα» (Βαλ. Β' 448): φωτιὰ καὶ μπούλμπερη. Τὸ Νεοοουταῖοι ἢ Κουρουνταῖοι μήπως εἶναι Καρουνταῖοι ἀπὸ τὴ λέξη καροίτα, ποὺ δι Ρήγας (Δ' 24, λ. κάδ') δὲν τὴ θεωρεῖ σκιαθίτικη, ἀλλὰ δι Παπαδιαμάντης τὴ χρησιμοποιεῖ συγχά; "Η μήπως Κουρουνπαῖοι; Τὸ πλαστὸ ἐπώνυμο εἶναι, πρὸς τὸ παρόν, ερυχ. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ἐπώνυμα «παλαιῶν ναυτικῶν οἰκογενειῶν», δυὸς γραμμές παραπάνω ἀπὸ τὰ πλαστά, ὑποπτα εἶναι τὸ Μαϊμπαῖοι (Βαλέτας: Μαϊμονταῖοι) καὶ Μολγκοναῖοι (Βαλέτας: Μολεγοναῖοι). 'Ο Κατσουρὸς τὰ καταχωρίζει σύμφωνα μὲ τὸν Βαλέτα, χωρὶς νὰ τὰ ἐτυμολογῇ.

2. Φέξης 35: οὔτε ὄπισθεν τῶν χθαμηλῶν (sic) σκοπέλων, οὔτε πέροιν τῆς Μπιώτας, οὔτε ἔκειθεν τοῦ Καλαμακοῦ. Καὶ οἱ ἄλλες ἔκδόσεις Μπιώτας. Εἶναι φανερὸ πῶς πρόκειται γιὰ τὸ ἀκρωτήριο Πούντα, στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ, ποὺ τὸ συναντᾶμε πολὺ συχνὰ στὸν Παπαδιαμάντη. Τὸ Μπιώτας εἶναι ἀναμφισβήτητα λάθος, τί πρέπει ὅμως νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς γιὰ τὸ πολὺ συχνὸ Μπούντα, ποὺ ὑπάρχει καὶ σὲ πρῶτες δημοσιεύσεις; 'Ο Ρήγας δὲν τὸ ἀναφέρει πουθενὰ ὡς παράλληλο τύπο τοῦ Πούντα. "Οσοι Σκιαθίτες ωρτήθηκαν πρόσφατα ἀπὸ τὸν ίεροκήρυκα τῆς Μητροπόλεως Χαλκίδος κ. Βασίλειο Οίκονόμου εἴπαν δtti ἀγνοοῦν τὸ Μπούντα. 'Ο κ. Ιω. Ν. Φραγκούλας εἶναι ἐπίσης κατηγορηματικός: μόνο τὸ Πούντα εἶναι σωστό. Καὶ στὸν Παπαδιαμάντη, μολονότι λιγότερες φορές, ὑπάρχει τὸ Πούντα («Τὸ ἐνιαύσιον θῦμα», Βαλ. Β' 382, «Κοκκώνα Θάλασσα», Βαλ. Β' 446). Στὸν Μωραΐτιδη ἔξαλλου, ποὺ εἰδεις τυπωμένα τὰ βιβλία του, βρίσκω μόνο Πούντα (Διηγήματα Στ', 29, 71, 74). 'Απὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως δημιουργοῦν κάποια προβλήματα δι μεγάλος ἀριθμὸς τῶν παπαδιαμαντικῶν χωρίων μὲ τὴ γραφὴ Μπούντα, καθὼς καὶ τὸ «Ζ' bouдан» (= στὴν Πούντα), ποὺ συναντᾶμε σὲ σκιαθίτικες παραδόσεις (Ρήγας Β' 215). Τὰ χωρία τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι τὰ ἔξης: 'Ἐκεῖ, ἄμα κάμψης τὸν κάβον τῆς Μπούτας, τῆς ἄκρης τοῦ λιμένος, κτλ. («Τὸ Καμίνι», α' δημ., Βαλ. Α' 422) — ἐπάνω εἰς τὴν ράχην τῆς Μπούτας κτλ. — "Ολη ἡ Μπούτα ήτο τὸ

1. Μπούμπουνας βρίσκουμε καὶ στὸ διήγημα «Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο» (Βαλ. Γ' 267). Πρόκειται γιὰ ἐπώνυμο πραγματικὸ ποὺ προϊλθε ἀπὸ παρωνύμιο καὶ ἀπὸ σύγκριση πρὸς τὸ ζῶο bouvouras (Ρήγας Γ' 238).

βασίλειον κατ. — ὅλην τὴν ὁράχιν τῆς Μπούτας κατ. (αὐτ., α' δημ. — Βαλ. Α' 423) — ἀνάμεσα εἰς τὴν Μπούταν («Ἐπιμηθεῖς εἰς τὸν βράχον», Βαλ. Α' 462) — καὶ ἔφθασα εἰς τὸν κάβον τῆς Μπούτας («Τὰ ρόδιν' ἀκρογιάλια», α' δημ. — Βαλ. Γ' 509) — ἔφθασα ὅπισθεν τῆς Μπούτας — "Ολη ἡ μακρὰ ἔκτασις τῆς ἀνατολικῆς Μπούτας — "Ολα σχεδὸν τὸ ἀμπέλια τῆς Μπούτας (αὐτ., α' δημ. — Βαλ. Γ' 510). "Ισως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα. Τελικά, παρὰ τὶς ἀντενδείξεις ποὺ μνημονεύσαμε, φαίνεται πώς παντοῦ πρέπει ν' ἀποκαταστήσουμε τὸ σωστὸν Πούτα.

3. Φέξης 36: 'Η κόρη «ἐποδαιώθη» καὶ ἐσιώπησεν. 'Ο Φυτράκης 216 ἐπαναλαμβάνει τὸ «ἐποδαιώθη». 'Ο Βαλέτας 235 γράφει «ἐποδακώθη» καὶ στὸ γλωσσάρι: «ποδακώνομαι 235 πιάνομαι τρέχοντας καὶ μτφρ. λέγοντας». 'Ακατανόητα. Τὸ παράλληλο «ἀποδακώθηκε» καὶ ἐσιώπησεν («Τὰ ρόδιν' ἀκρογιάλια», α' δημ. 781 — Βαλ. Γ' 545) δείχνει πώς τὸ δεύτερο συνθετικὸ τῆς λέξης εἶναι τὸ ρ. «δακώνομα». Τὸ «ποδακώνομα» (ἀπὸ τὸ «πόδι») εἶναι ἐφεύρημα. 'Η σωστὴ λοιπὸν γραφὴ εἶναι καὶ ἔδω τὸ ἀποδακώθη. Πρβ. καὶ Ρήγα (Γ' 241): «ἀπονδακώνομαι. 'Αναγκάζομαι νὰ σιωπήσω».

Z'. Τὰ βενέτικα

Δὲν εἶδα τὴν πρώτη δημοσίευση¹. 'Εκδόσεις: Φέξη («'Η χολεριασμένη» 1914), Βαλέτα (Α'), Φυτράκη (Δ').

1. Φέξης 106: κάτω ἀπὸ τὴν Ἀραδιᾶ. Καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις τὸ ἄρθρο σὲ γένος θηλυκό. Τὸ σωστὸν εἶναι: τὸν Ἀραδιᾶ. Πρβ. Τὸ μέγα δάσος τῶν δρυῶν, τὸν Ἀραδιᾶν («Τὸ ἀγγέλιασμα», Βαλ. Α' 322) — στὸν Ἀραδιᾶ («Οἱ ἐλαφροτσικιώτοι», Βαλ. Β' 73) — μὲ τὸν Ἀραδιᾶν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της («Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο», Βαλ. Γ' 270). κ.ἄ. Καὶ ὁ Ρήγας Γ' 241: Ἀραδιᾶς (δ').

2. Φέξης 109: ζαχαρομηλά, μπακλαβάδες, πετεινάρια, κτλ. Ἐτσι καὶ στὶς ἄλλες ἐκδόσεις, ζαχαρομηλά. Τὸ σωστό: ζαχαροχαμαλά. Πρόκειται γιὰ σκιαχθίτικο γλύκισμα. Τὰ σχετικὰ στὸν Ρήγα, Δ' 37, 11 καὶ Δ' 235, ε'. Πρβ. ἄλλα μεγάλα ταρίγια ἀπὸ ζαχαροχαμαλά («Τὰ συγχρίκια», Βαλ. Β' 237) — θὰ μᾶς κονβαλοῦν ζαχαροχαμαλά («'Η τύχη ἀπ' τὴν Ἀμέρικα», Βαλ. Β' 489) — ζαχαροχαμαλὰ καὶ διάφορα ἄλλα («'Η πιτρόπισσα», Βαλ. Ε' 32).

H'. "Ορειρο στὸ κύμα

Πρώτη δημοσίευση: περ. Παναθήναια, τόμ. Α', 15 Οκτ. 1900. 'Εκδόσεις: Φέξη («'Η φόνισσα»), Βαλέτα (Β'), Σεφερλῆ (Β'), Φυτράκη (Α'), Μουλλᾶ.

1. Ηερ. 'Ο Καλλιτέχνης, τόμ. Γ', Ιούλ. 1912.

καὶ τὸ «Παγαδός: ὁ πρᾶξος, ἡσυχος, μαλακὸς ἀνθρωπος»¹. «Αν πάλι ἀποδειχτῇ κάποτε πώς τὸ σωστὸ παρωνύμιο εἶναι τὸ Παπούδης, μᾶλλον θὰ πρέπει νὰ τὸ συγχετίσουμε μὲ τὸ «παπουδιάζω».

2. α' δημ. 182, α': κι' ὁ Γιώργης ὁ Κυρκούδης, ἀλλὰ παρακάτω, 184α', 'Ο Κώστας ὁ Κυρκούδης. 'Ο Φέξης 60, 63 σωστὰ Κυρκούδης. 'Ο Βαλέτας 515, 518 — τὸν ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι — γράφει Κυρκούδης καὶ στὸ ἀντίστοιχο «αριτικὸ ὑπόμνημα» σημειώνει: «Σελ. 515 (11 κάτω) διορθώσαμε τὸ ὄνομα Κυρκούδης (Κυρκούδης) σελ. 518 (13 κάτω) τὸ ὄνομα Νόφος σὲ Ψόφος, κι ἄλλα ἀσήμαντα παροράματα». Σημειώνω πῶς ἡ διόρθωση τοῦ Νόφος εἶχε γίνει ήδη στὸν Φέξη 63. 'Η διόρθωση Κυρκούδης εἶναι ἀστοχη. 'Ο Ρήγας ἀναγράφει στὰ «Παρωνύμια ἐξ ἀγνώστου προελεύσεως» Γ' 239: οὐδ Κυρκούδων'. 'Ο Κατσουρός 42, βασισμένος στὸν Βαλέτα, γράφει Κυρκούδης.

'Αξίζει νὰ σημειωθοῦν δυὸ μνημονικὰ λάθη τοῦ Παπαδιαμάντη: 'Ο ἀποκαλούμενος Κυρκούδης τὴ μὰ φορὰ ἔχει τὸ ὄνομα Γιώργης καὶ τὴν ἄλλη Κώστας. 'Ο ἀποκαλούμενος Αμπάς τὴν πρώτη φορὰ λέγεται Κώστας, τὴ δεύτερη ὄμως Αναστάσης. 'Η περίπτωση θὰ μποροῦσε νὰ ἐνδιαφέρῃ κάπως τοὺς ἔνωτικούς τοῦ 'Ομηρικοῦ ζητήματος.

IA'. Οἱ χαλασοχώρηδες

Πρώτη δημοσίευση: ἐφ. 'Ακρόπολις, 12-22 Αὔγ. 1892. 'Εκδόσεις: Φέξη («Ο Πεντάρφανος»), Βαλέτα (Β'), Σεφερλῆ (Β'), Φυτράκη (Α').

1. α' δημ. (συνέχεια 4', στήλη 4η): τίποτες ἀμπάσαι μούδαις. 'Ο Φέξης 118: τίποτες ἀμπάσαι μούδαις. 'Ο Βαλέτας 47 καὶ οἱ ἄλλοι: τίποτες ἀμπάσιες, μοῦδες. Δὲν ὑπάρχει κόμμα ἀνάμεσα στὶς λέξεις ἀμπάσαι καὶ μούδαις τῆς α' δημοσίευσης καὶ κακῶς μπῆκε στὶς ἐκδόσεις. 'Η φράση πρέπει νὰ γραφτῇ: τίποτες ἀμπάσΕΣ μοῦδες. 'Οφείλω καὶ αὐτὴ τὴν ὑπόδειξη στὸν κ. 'Ιω. Ν. Φραγκούλα, ποὺ ἔξηγε τὸ ἀμπάσος «χαμηλός, κοντός» καὶ προσθέτει: «Μὲ τὶς ἀμπάσες μοῦδες μικραίνουν τὸ πανὶ τοῦ κακούιοῦ. Στὸ κάτω μέρος τοῦ πανιοῦ εἶναι κάτι σχοινάκια σὲ δυὸ σειρὲς καὶ ὅταν ἔχῃ πολὺ ἀέρα κατεβάζουν πιὸ κάτω τὴν ἀντένα καὶ δένουν τὰ σχοινάκια αὐτά». Στὸν Μωραϊτίδη βρίσκω (Διηγ. Δ' 145): «Οὐδὲν δ' ἄλλο κατώρθωσεν ὁ καπετάν - Φώκας μὲ τὴν ματαίαν ἐκείνην κ' ἐπικίνδυνον ἐπιμονήν του, ἢ ν' ἀπολέσῃ καὶ τὴς ἀμπάσαις - γάμπαις τοῦ μπάρχου του».

2. α' δημ. (η' συν., 4η στήλη): ὁ μπάρμπα-Γιώργης ὁ Απίκρατος. Καὶ παρακάτω σταθερὰ ἔτσι, 'ΑπίκραΤος. Οἱ ἐκδόσεις 'ΑπίκραNTος. 'Εκτὸς ἀπὸ

1. Τάσου Παπαπούστρου, 'Π γλώσσα Λιδηψοῦ - Ιστικίας, 'Αρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν 16 (1970) 329-348.

τὴ συχνὴ ἐπανάληψη τοῦ δόνόματος ποὺ δὲν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίες, τὴν δρόμοτητα τοῦ ἈπίκοαΤος ἐνισχύει καὶ τὸ ἀντίθετο ἀγλύκαΤους (Ρήγας Γ' 269).

IB'. 'H ἀσπροφουστανοῦσα

Πρώτη δημοσίευση: ἐφ. 'Ελεύθερον Βῆμα, 4 Ιουνίου 1925. 'Εκδόσεις: Βαλέτα (Α'), Φυτράκη (Δ').

α' δημ.: *Nai, θὰ κάμη παιδί, τὸ Νταντὼ μον, καὶ θὰ εἶνε «κι' ἀπὸ μηλιγγᾶτο».* 'Ο Βαλέτας 449: *Nai, θὰ κάμη παιδὶ τὸ Νταντὼ μον! καὶ θὰ τὸ ίδητε· θὰ κάμη παιδὶ καὶ θὰ εἶναι «κι' ἀπὸ μελιγγάτο».* Στὸ ὑπόμνημα τοῦ διηγήματος «Φλώρα ἡ Λάζρα» δηλώνει πῶς τὰ διηγήματα ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸ 'Ελεύθερον Βῆμα τὰ ἀποκατάστησε ἀπὸ «ἀντίγραφα ποὺ εἶχε πάρει ὁ Βλαχογιάννης ἀπ' τὴ Σκιάθο ἀπ' τὰ κατάλοιπα τοῦ Παπαδιαμάντη». Οἱ ἀμφιβολίες μου εἶναι πολλές. Δὲν φαντάζομαι, λόγου χάρη, στὰ διορθωμένα ἀντίγραφα νὰ ὑπάρχῃ «ἐνδεκαέτιδα υἱόν του», ἀντὶ γιὰ τὸ γραμματικὰ σωστὸ «ἐνδεκαέτην» τῆς α' δημοσίευσης.

'Οστόσο τὸ κύριο πρόβλημα ἔδω εἶναι τὸ ἀπὸ μηλιγγᾶτο, μιὰ τελείως ἀκατανόητη ἔκφραση. 'Ο Ρήγας Β' 10 κ.ε. καταγράφει ἔνα παραμύθι μὲ τίτλο *Tὰ ἔστι καὶ ξονμιλ' γάτα (= Τὰ χρυσὰ καὶ χρυσομελιγγάτα)*. 'Εκεῖ συναντᾶμε passim τὴ φράση *ἔστι καὶ ξονμιλ' γάτα καὶ ζ' γονοφή ἀστιράτα*. Τὸ ἔδιο παραμύθι ἔχει ὑπόψη του ὁ Παπαδιαμάντης, ποὺ εὐθὺς μετὰ τὸ ἀπὸ μηλιγγᾶτο γράφει: — *Καὶ στὴν κορφὴ ἀστεράτο, προσέθηκε συμπληροῦσσα τὴν φράσιν, ληφθεῖσαν ἀπὸ δημῶδες παραμύθι, η Κονόμισσα. Καὶ στὰ «Ρόδιν' ἀκρογιάλια» (Γ' 515, μὲ τὴν δρομογραφία ἔδω τῆς α' δημοσίευσης):*

*Σημαδιακὸς κι' ἀταίριαστος
Κ' σὸς καὶ κ' σομηλιγγᾶτος
καὶ στὴν κορφὴ ἀστεράτος.*

Εἶναι δόλοφάνερο πῶς καὶ στὴν «Ασπροφουστανοῦσα» δι Παπαδιαμάντης ἔγραψε κ' σομηλιγγᾶτο. 'Ο τυπογράφος διάβασε ἀπομηλιγγᾶτο καὶ ὑστερά τὸ χώρισε ἀπὸ μηλιγγᾶτο. 'Η παρανάγνωση «παλαιογραφικὰ» ἥταν εὔκολη. Τὸ καὶ τὴν ἀπόστροφο (κ'), ἀν μάλιστα ἥταν λίγο κλειστὸ ἐπάνω, μποροῦσε εύκολώτατα νὰ θεωρηθῇ ως α μὲ φιλὴ (ἀ). 'Ο ἐκδημοτικισμὸς τῆς λέξης ἀπὸ τὸν Βαλέτα (μΕλιγγάτο) αὐθαίρετος: δι Παπαδιαμάντης, ἀκολουθώντας παλιότερες γλωσσολογικὲς ἀντιλήψεις, στὸ ι τοῦ ξονμιλ' γάτα βλέπει τὴ διάσωση τοῦ ἀρχαίου ἥτα (μῆνιγξ).

II'. Τ' μπονφ' τού πλί

Δὲν εἰδα τὴν πρώτη δημοσίευση¹. Ἐκδόσεις: Φέξη («Ἡ χολεριασμένη»), Βαλέτα (Α'), Σεφερλῆ (Α'), Φυτράκη (Α').

Φέξης 48: εἰς τὸ καφενεῖον Λαυκιώτη, εἰς τὸ παραθαλάσσιον κτλ. "Ἐτσι καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις, χωρὶς νὰ εἰναι αὐτὴ ἡ μόνη παραμέρφωση ποὺ ἔχει ὑποστῆ τὸ ὄνομα τοῦ καφετζῆ. Στὸ «Γουτοῦ Γουπατοῦ» (Βαλ. Β' 350) ὅλες οἱ ἐκδόσεις ἔχουν: τοῦ κυρο-Γιωργῆ τοῦ Λαυκιώτη. 'Ακόμη μία, δρθογραφικὴ αὐτή, στὰ «Φορτωμένα κόκκαλα» (Βαλ. Α' 430): Συχνὰ δ Γιωργὸς δ Λαυκιώτης, δ ἴδιοκτήτης τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς καὶ ἀναλλοιώτου καφενείου εἰς τὴν παραθαλάσσιαν, κτλ. Τὸ σωστὸ εἶναι Λαυκιώτης. Πρβ. Τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Λαυκιώτη («Τὸ σπιτάκι στὸ Λιβάδι», Βαλ. Β' 319) — τέλος ἐδοκίμαζαν νὰ καταφέρουν τὸν Γιωργὸ τὸν Λαυκιώτη («Γιὰ τὴν περηφάνεια», Βαλ. Β' 369) — εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Λαυκιώτη ἐν τῇ παραλίᾳ (Μωραϊτίδ. Διηγ. Σ' 31). 'Ο Ρήγας Γ' 235 Λαυκιώτης καὶ Γ' 239 οὐν Λαυκιώτ'ς. Τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ χωριό Λαῦκος τοῦ Πηλίου (Κατσουρὸς 43).

ΙΔ'. Ἡ ἄκληρη

Δὲν εἰδα τὴν πρώτη δημοσίευση². Ἐκδόσεις: Βαλέτα (Α'), Σεφερλῆ (Γ'), Φυτράκη (Δ').

Βαλέτας 279: νὰ τοὺς δώσῃ μεγάλα καρφιά, «τζαβόττες», διὰ νὰ καίονν τὰ καψύλια των. "Ἐτσι καὶ οἱ ἄλλες ἐκδόσεις, τὸ Γλωσσάρι Βαλέτα καὶ τὸ Λεξιλόγιον Περάνθη (Γ'). Τὸ σωστό: τζαβέττες. Πρβ. ἐκοπταν μεγάλα καρφιά, τζαβέττες («Ολόγυρα στὴ λίμνη», Βαλ. Γ' 367). Καὶ δ Μωραϊτίδης (Διηγ. Δ' 23): τζαβέτας. 'Ο Ρήγας Γ' 288: «δζαβέττα (ἡ). Μεγάλο σιδερένιο καρφί». Σύμφωνα μὲ αὐτὰ νὰ διορθωθῇ καὶ τὸ παλιοτζέβέτες στὴν «Κλεφτοπαρέα» (α' δημοσίευση καὶ ἐκδόσεις).

ΙΕ'. Τὸ ἐνιαύσιον θῦμα

Δὲν εἴδα τὴν πρώτη δημοσίευση³. Ἐκδόσεις: Φέξη («Ο πεντάρφανος»), Βαλέτα (Β'), Σεφερλῆ (Α'), Φυτράκη (Α').

Φέξης 47: μεταξὺ τῆς Ἀσπρονήσου καὶ τῆς Ἀρκτού. Οἱ ἄλλες ἐκδόσεις: τῆς Ἀρδον. Τὸ σωστὸ εἶναι τῆς Ἀρκον. 'Ο Ρήγας Γ' 241: Ἀρκον (ἡ). Νησάκι πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Σκιάθου. Πρβ. πλησίον εἰς τὴν Ἀρκον («Τὸ καμίνι»,

1. Ἐφημ. Σκοίπ, 25 Δεκ. 1904.

2. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 17 Ἀπριλ. 1905.

3. Ἐφημ. Τὸ Ἀστυ, 1 Ιαν. 1899.

α' δημ. — Βαλ. Α' 422) — τὴν "Αρκον, τὴν πρασινοβολοῦσαν καὶ στολισμένην μὲ λευκὴν τραχηλιὰν («Ἐπιμηθεῖς εἰς τὸν Βράχον», Βαλ. Α' 462). Καὶ αὐτὸ τὸ τοπωνύμιο ἔχει ταλαιπωρηθῆ. Στοὺς «Χαλασοχώρηδες» ὁ Βαλέτας, ἀκολουθώντας τὸν Φέξη, γράφει "Αρκτον, μολονότι ἡ α' δημ. ἔχει τὸ σωστὸ "Αρκον (δ' συν., 1η στήλη). "Αρκτον καὶ στὸ Γλωσσάρι τοῦ Β' τόμου, διορθωμένο στὸν Γ' τόμο, ἀσφαλῶς ὕστερα ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ Ρήγα. Ἡ διόρθωση σημειώνεται καὶ στὸ Συμπλήρωμα 433 ἀλλὰ μόνο γιὰ τοὺς «Χαλασοχώρηδες», ὅχι καὶ γιὰ «Τὸ ἐνιαύσιον θῦμα». Τὸ περίεργο εἶναι πῶς καὶ ὁ Σεφερλῆς Β' 183, ποὺ δηλώνει ὅτι ἀκολουθεῖ τὴν α' δημ. κι ἔχει ὑπόψη του τὸ Συμπλήρωμα, γράφει "Αρκτον καὶ στοὺς «Χαλασοχώρηδες». Τὸ λάθος ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Φυτράκης Α' 343.

ΙΣ'. Οἱ ἑλαφροῖσκιωτοι

Πρώτη δημοσίευση: ἐφημ. "Ακρόπολις", 25 καὶ 27 Δεκ. 1892. Ἐκδόσεις: Φέξη («Ο πεντάρφανος»), Βαλέτα (Β'), Σεφερλῆ (Β'), Φυτράκη (Α').

1. α' δημ. (α' συν., 1η στήλη): νὰ ὑπάγῃ πίσω μακρὰν εἰς τ' Ἀρβανίτη, Σ' Μανώλη τ' Σουφριά... ὅχι στὸν Ἀραδιᾶ, στῆς Κεχριᾶς τὸ ρέμμα κτλ. Ὁ Φέξης 49 — τὸν ἀκολουθεῖν καὶ ὁ Βαλέτας 73 —: εἰς τ' Ἀρβανίτη, τ' Μανώλη τ' Σουφριά..., ὅχι στὸν Ἀραδιᾶ, στῆς Κεχριᾶς τὸ ρέμμα, "Ετσι καὶ οἱ ἐκδόσεις Σεφερλῆ καὶ Φυτράκη, μὲ τὴ διαφορὰ δτι περισποῦν τὸ Σουφριά.

Τὸ κείμενο παρουσιάζει δρισμένα προβλήματα. Βρίσκω τὸ τοπωνύμιο δυὸ φορὲς ἀκόμα: Διέτρεξαν τὴν ἀπόστασιν τὴν καλούμενην «τ' Μανώλ' ἢ Σουφριά» («Στὴν Ἀγι' Ἀναστασά», Βαλ. Γ' 333· Σεφ. Β' 144: ἡ σουφριά) — ἔκοψε καὶ τὸ ἐν δέντρον εἰς τὸ χωράφιον «Μανολάκη Σοφριά»¹. Ἐπίσης τὸ παράλληλο: Τς Μνημήγινας ἡ σουφριά (Ρήγας Β' 182). Ἀρχικὰ θεώρησα κι ἐγὼ τὸ Σουφριά ὡς γενικὴ (τ' Σουφριᾶ = τοῦ Σουφριᾶ), ἐνῷ πρόκειται γιὰ αἰτιατικὴ (τ' Σουφριᾶ = τὴ Σουφριᾶ). Σουφριά, δπως ἀναφέρει ὁ Ρήγας (Γ' 265) εἶναι ἡ λαϊκὴ ὄνομασία τοῦ δέντρου «ὅα» ἢ «օύα». Οἱ ἐκδόσεις, ἀκολουθώντας τὴν πρώτη τοῦ Φέξη, μεταβάλλουν τὸ Σ' Μανώλη τῆς α' δημοσίευσης σὲ τ' Μανώλη. Αὐτὸ σημαίνει πῶς οἱ ἐκδότες θεωροῦν δτι παραλείφθηκε ἡ πρόθεση εἰς. "Ωστόσο αὐτὴ κρατιέται δυὸ φορὲς παρακάτω (στὸν Ἀραδιᾶ - στῆς Κεχριᾶς), γιὰ τοῦτο πιστεύω πῶς τὸ σωστὸ εἶναι ν' ἀκολουθήσουμε τὴν α' δημ. μετατρέποντας ἀπλῶς τὸ κεφαλαῖο Σ σὲ σ. Δὲν παραλείπεται δηλαδὴ ἐδῶ ἡ πρόθεση ἀλλὰ τὸ ἄρθρο, κανονικὸ φαινόμενο στὴ σκιαθίτικη διάλεκτο

1. Α. Παπαδιαμάντη, *Γράμματα*, μὲ πρόλογο καὶ σημειώσεις Octave Merlier, ἐν "Αθήναις, κεντρικὴ πώλησις βιβλιοπωλεῖον Ιωάννου Ν. Σιδέρη, 1934, σ. 90 (ἐκδοση «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὡφελίμων βιβλίων»). Τὸ παράθεμα ἀπὸ γράμμα τοῦ πατέρα τοῦ Παπαδιαμάντη.

ὅταν τὰ ὄνόματα δὲν ἀρχίζουν ἀπὸ συριστικὸ σύμφωνο. Πρβ. Ρήγα Γ' 244 «σδ Ζέρβα (στοῦ Ζέρβα), 254 στ' Σακαλλάρ (στοῦ Σακαλλάρη), 256 στ' Σ' νουδάρ (στοῦ Συνοδάρη)», δὲν 242 «ξ' βαράκ (στοῦ Βαράκ), 242 ξ' βαστλᾶ (στοῦ βασιλιᾶ), 246 σ' Κανάκ' (στοῦ Κανάκη), 247 σ' Κατσαροῦ (στοῦ Κατσαροῦ), 248 σ' Κουρούπ' (στοῦ Κουρούπη) κτλ.».

Τελικὰ γράφω, μεταθέτοντας καὶ τὸ κόμμα τῶν ἐκδόσεων ὑστερα ἀπὸ τὸ ὅχι: νὰ ὑπάγῃ πίσω μακρὰν εἰς τ' Ἀρβανίτη, σ' Μαρώλη τ' Σουφοιά... ὅχι, στὸν Ἀραδιᾶ, στῆς Κεχριᾶς τὸ ρέμμα. Ἐλπίζω νὰ μὴν πρόκειται γιὰ καθολικὴ τοπογραφικὴ σύγχυση.

2. α' δημ. (α' συν.): 'Η γοηὰ Συνοδίᾳ ἔβαλε τέλος τὰς χεῖρας εἰς τοὺς κόλπους της κ' ἐξήγαγεν αὐτὴν πλήρη ἀμυγδάλων κτλ. "Ετσι καὶ οἱ ἐκδόσεις, εἶναι ὅμως φανερὸ πώς ὁ πληθυντικὸς τὰς χεῖρας πρέπει νὰ γίνη τὴν χεῖρα, ὅχι μόνον γιὰ λόγους γραμματικῆς συμφωνίας (αὐτὴν - πλήρη), δὲν καὶ γιατὶ δὲν εἶναι εὔκολη ἀσκηση νὰ βάζῃ κανένας στὸν κόρφο του καὶ τὰ δυὸ χέρια μαζί.

I^Z'. Θέρος - "Έρος

Πρώτη δημοσίευση: ἐφ. Ἀκρόπολις, 1-5 Μαΐου 1891. Ἐκδόσεις: Καραβία, Βαλέτα (Γ'), Σεφερλῆ (Β'), Φυτράκη (Β').

α' δημ. (α' καὶ ε' συνέχεια): κι ἔμεινε μόνον μὲ τὸ μεσοφούστανον, μὲ τὸ δλοβρόχινον ὑποκάμισον κτλ. καὶ ἀλλὰ καὶ τὸ ὑποκάμισόν της τὸ δλοβρόχινον. "Ολες οἱ ἐκδόσεις: δλοβραχίονον. Προφανῶς τὸ δλοβρόχινον θεωρήθηκε τυπογραφικὸ λάθος καὶ ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ εὔκολονόττο δλοβραχίονον, δηλ. μαρμάνικο. Στὸν Ρήγα ὅμως (Δ' 352) διαβάζουμε: «4. Οὐλουνβρόχ' να (δλοβρόχινα) η̄ bονριδζένια. Τὸ στημόνι σ' αὐτὰ εἶναι μετάξι ἀσπρο μὲ οὔγιες ἀπὸ βροχό. Τὸ φάδι εἶναι βροχός. Καὶ αὐτὰ εἶναι πάντοτε κεντημένα». Ἀκόμη (Δ' 301-302): «Βροχός. Βροχός εἶναι τὸ βρασμένο μετάξι ποὺ μὲ τὸ βράσιμο παίρνει χρῶμα λευκὸ καὶ γίνεται μαλακό». Αξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι στὸ «Ολόγυρα στὴ λίμνη» (Βαλ. Γ' 365) οἱ ἐκδόσεις κράτησαν τὸ σωστὸ μὲ τὰς δλοβροχίνους [...] τραχηλιάς. Πρβ. καὶ τὸ κάτασπρον δλοβρόχινον στιχάριον (Μωραϊτίδ. Διηγ. Γ' 64).

II^H'. Τὰ συμβάντα στὸ μόλο

Πρώτη δημοσίευση: Φέξης («Τὰ μετὰ θάνατον — 'Η χολεριασμένη») Οἱ ἀλλες ἐκδόσεις: Βαλέτας (Ε'), Φυτράκης Δ'.

α' δημ. (= Φέξης 98): νὰ δειπνήσουν [...] πλαθόπητταν ὀπτίγιν, τὴν δποίαν εἰχε φήσει εἰς δλίγα λεπτά, ἀνάφασα φωτιὰν ἐν ὑπαίθρῳ κτλ. Καὶ οἱ

ἄλλες ἐκδόσεις πλαθόπιτταν. Τὸ σωστὸ πλακόπητταν. Πρβ. ἔψησαν τὴν πλακόπητταν (Μωραϊτίδ. Μὲ τοῦ βορηῆ Δ' 87) — τὴν λαδωμένην πλακόπιτταν, ἢν ἔψησαν τὴν νύκτα ἐπὶ πλακὸς ἐν τῇ ἐστίᾳ κτλ. (Μωραϊτίδ. Διηγ. Γ' 85). ‘Ο Ρήγας Δ' 30 (2. Πλακόπ'τα) περιγράφει τὸν τρόπο παρασκευῆς ποὺ ἐρμηνεύει καὶ τὸ δνομα.

Προσθῆκες καὶ διορθώσεις στὰ «Διορθωτικά στὸν Παπαδιαμάντη, I».

Α' 4. ‘Ο Παπαδιαμάντης ἔγραψε Θαρσείς, ποὺ εἰναι γραφὴ τῶν παλιῶν Ψαλτηρίων, καὶ ὅχι Θαρσίς, δπως οἱ νεώτερες κριτικὲς ἐκδόσεις τῆς Π.Δ. ‘Ο τυπογράφος Θαρσείς εἰδεις καὶ ἔγραψε Θαρσεύς. ‘Η Θαρσείς ἡ Θαρσίς εἰναι ἡ ἀρχαία Ταρτησσός, πόλη τῆς Ἰσπανίας, τὸ δυτικὸ ἄκρο τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

8. Φονυοπόδαρο βρίσκουμε ἀκόμα δυὸ φορές, τουλάχιστο, στὸν Παπαδιαμάντη («Ἡ Φόνισσα» Βαλ. Α' 11, «Θάνατος κόρης» Βαλ. Α' 371).

12. «μήπως στὸ χρι τοῦ Παπαδιαμάντη θὰ ὑπῆρχε»· νὰ διαγραφῇ τὸ «θά».

Γ' 1. «(Μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ σκεφτοῦμε γιὰ ὅλες τὶς ἀνάλογες περιπτώσεις: ἴμεῖς;)»· ὅχι, γιατὶ τὸ ι, κατὰ τὴ γλωσσολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ Παπαδιαμάντη, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ήτα. Σὲ ἔνα κριτικὸ ὑπόμνημα θὰ γράφαμε *debetat: ίμεῖς*, στὸ κείμενο δμως εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ διατηρήσουμε τὸ χέρι τοῦ συγγραφέα.

2. Πρόσθεσε: ‘Ανεσφουγγώνετο («Ἡ τελευταία βαπτιστική», Βαλ. 79), ἀνεσφουγγώθη («Παιδικὴ Πασχαλιὰ» Βαλ. Γ' 132) ἀνασφουγκωμένος (Μωραϊτίδ. Διηγ. Α' 129).

3. «(ποὺ τὴ γράφει: πηνά)»· νὰ διαγραφῇ τὸ «τὴ». Πρόσθεσε: νὰ κατακαθίσουν στὰ πινά του («Τ' ἀγνάντεμα» Βαλ. Β' 365) — ποὺ κάθισε στὰ πινά τῆς σκούνας («Τ' μπούφ τοὺ π'λι» Βαλ. Α' 243).

